

Лукашук О.М.
аспірант, асистент кафедри
національної безпеки, публічного управління та адміністрування

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ПРИНЦИПАЛ - АГЕНТА ТА ТЕОРІЇ КОЛЕКТИВОЇ ДІЇ

В сучасних умовах розвитку корупція є вкрай негативним та багатосекторним явищем, яке проникає у всі сфери життя суспільства, гальмуючи його розвиток, послаблює державні інституції, блокує впровадження ефективних заходів щодо боротьби з корупцією, створює низький рівень довіри громадян до органів влади, зростає соціальна нерівність та створює перешкоди для інтеграції України в міжнародну спільноту. У глобальному контексті корупція спричиняє зменшенню зацікавленості країн - партнерів у наданні міжнародної допомоги, зростанню загрози національній безпеці та втраті престижу країни на міжнародній арені.

Важливим аспектом боротьби з корупцією є запровадження ефективної антикорупційної політики основним напрямом, якої є забезпечення взаємної довіри між населенням та владою, розвиток вільної конкуренції та суспільних відносин, створення рівноправних можливостей для розвитку громадян, суб'єктів господарювання, органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для результативного забезпечення сфери протидії корупції вагоме значення має саме теоретичне підґрунтя, адже розкриття природи корупційних явищ та причин їх виникнення в рамках різних теоретичних концепції дозволяє в комплексі підійти до вирішення завдань досліджуваної політики.

На сьогодні, існують різні теорії походження корупції, які надають вагомим інструменти для аналізу їх складних взаємозв'язків із соціальними, політичними та економічними процесами. Крім того, вони допомагають налагодити основні фактори, які сприяють або підтримують розвиток запобігання корупції. Дослідження та обґрунтування теорій походження корупції дозволить сформулювати дієві рішення запобіганню та протидії цьому явищу.

Серед багатьох концептуальних підходів до аналізу корупції особливе місце займають теорія прилипал-агента та теорія колективних дій. Вони направлені розкрити природу корупційних явищ з різних боків: як з точки зору інституційного дисбалансу між суспільством і державними службовцями, так і через призму соціальних норм і поведінкових факторів.

Прихильники теорії принципал-агента вбачають головними учасниками взаємовідносин - державних службовців(агентів) та принципалів (громадян/уряду). При цьому економічний підхід, трактує модель головного агента таким чином, що державним службовцям необхідно першочергово врахувати потреби та інтереси громадян та уряду. Однак, насправді інтереси агентів часто відрізняються від поглядів принципала, так як в більшості випадків агент використовує наявну інформацію задля особистої неправомірної вигоди, яка може бути у отримана вигляді матеріальної або ж нематеріальної форми[1].

Для вирішення даної проблеми, яка виникає з державними службовцями, уряду необхідно розробити стимули та схеми протидії прихованого корупційного інтересу. Наприклад, у процесах державних закупівель необхідно встановити додатковий моніторинг та посилений контроль за їх діями це мінімізує можливості для прийняття рішень в одноосібному порядку, що, у свою чергу, знижує потенційні переваги від корупційної діяльності.

Однак, незважаючи на те, що інституційні реформи усувають структурні вразливі місця, висвітлені теорією прилипал-агента, вони часто не в змозі подолати суспільні норми, які увічнюють корупцію. Тут теорія колективних дій стає неоціненною. Згідно цієї теорії, корупція зберігається, коли люди вважають, що інші ведуть корупційну поведінку і що їх власна чесність поставить їх у не вигідне становище. Це створює ситуацію, коли системна корупція стає нормою, оскільки люди раціоналізують власну поведінку, ґрунтуючись на уявленнях про те, що будуть робити інші у аналогічній ситуації[2].

Вирішення даної тенденції вимагає культурних змін, які сприяють довірі та заохочують колективне дотримання правил. Насамперед, це просвітницькі та освітні кампанії, ініціативи щодо підвищення стандартів прозорості та відкритості органів державної влади, впровадження доброчесності для

державних службовців усіх рівнів, це сприятиме підвищенню морального тягарю внаслідок корупційних правопорушень та зниженню можливих переваг від корупційних дій. Добročесність при цьому грає ключову роль, адже вона тісно пов'язана з дотриманням етичних стандартів поведінки, що в свою чергу допомагає зміцненню довіри громадян до органів влади та формує міцне підґрунтя ефективної антикорупційної політики.

Отже, використання сильних сторін наведених теорій походження корупції надає необхідні інструменти для впровадженню дієвих заходів, які направлені на запобігання та боротьбу з корупцією. Інституційні реформи, такі як цифрове управління та чіткі механізми підзвітності, повинні доповнюватися зусиллями суспільства, спрямованими на переосмислення етичних норм і зміцнення довіри до органів влади та формування свідомості громадян щодо нульової толерантності до корупції в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Martinsson J. Combatting institutional corruption: The policy-centered approach. *Crime, Law and Social Change*. 2021. Vol. 75, no. 3. P. 267–280. URL: <https://doi.org/10.1007/s10611-021-09934-5>
2. Persson A., Rothstein B., Teorell J. Getting the basic nature of systemic corruption right: A reply to Marquette and Peiffer. *Governance*. 2019. Vol. 32, no. 4. P. 799–810. URL: <https://doi.org/10.1111/gove.12403>